

FORPLIGTET PÅ RELIGIONSFRIHED

Folketingsmedlem, cand.scient.pol. Daniel Toft Jakobsen

Religionsfrihed er en grundlæggende frihedsrettighed, der er beskyttet i både den danske grundlov og de internationale menneskerettigheder. Men det er også en frihedsrettighed, der er under pres. I særdeleshed ude i den store verden, hvor alt for mange mennesker bliver forfulgt for det, som de tror på eller ikke tror på – ikke mindst i Afrika, Mellemøsten og Asien. Men i stigende grad også herhjemme i Danmark, hvor vi skal passe på, at religionsfriheden ikke bliver kvalt i krydsfeltet mellem (religiøs) ekstremisme, (aggressiv) sekularisme og nationalisme. I artiklen her skal det primært handle om de hjemlige udfordringer, og derfor vil jeg starte med at sætte lidt flere ord på de tre nævnte –ismer, der på hver deres måde presser religionsfriheden i Danmark.

1. Religionsfriheden er presset

1.1 Ekstremisme presser religionsfriheden

For det første ekstremismen: For mig handler ekstremisme ikke så meget om det enkelte menneskes eget politiske eller religiøse ståsted men om, hvordan man

ser på dem, der har et andet ståsted end en selv. Man bliver ikke ekstremist af at have et yderligtgående politisk standpunkt eller en absolut religiøs overbevisning. Ekstremist bliver man først, hvis man ikke respekterer andre menneskers frihed til at have en anden overbevisning eller tro end en selv. Du må altså gerne have et ståsted – også et ståsted, som det store flertal i befolkningen finder mærkeligt, uforståeligt, forargeligt, skræmmende eller middelalderligt. Du må også gerne forsøge at overbevise andre mennesker om, at din overbevisning er den bedste, mest hensigtsmæssige eller sandheden selv. Men du skal gøre det med ord, argumenter og andre fredelige midler. Du må altså ikke tvinge dit eget ståsted ned over andre med vold og magt. Hvis du gør det sidste, så er du ekstremist. Så respekterer du nemlig ikke andre menneskers frihed. Og så er du selvsagt en trussel imod religionsfriheden. Uanset om det er våben, negativ social kontrol, terror eller for den sags skyld politisk magt, som du anvender i dit forsøg på at tvinge din egen overbevisning ned over andre.

Hvor udbredt forskellige typer af ekstremisme er i Danmark, kan selvfølgelig diskuteres. Når man følger med i den politiske debat om parallelsamfund, fremmedkrigere, ghettoer, hadprædikanter og social kontrol, får man let indtryk af, at den ekstreme islamisme er massivt til stede i Danmark. Og selvom jeg af og til kan have en fornemmelse af, at islamismen fylder mere i mange danskers bevidsthed, end den reelt gør i det danske samfund, mens helt almindelige fredelige og demokratiske muslimer omvendt fylder mindre i manges bevidsthed end i virkelighedens verden, er det heller ikke på nogen måde mit ærinde at bagatellisere truslen imod religionsfriheden fra den ekstreme udgave af islam. Den findes (i et eller andet omfang) i Danmark. Og den er en trussel. Præcis som alle andre typer af ekstremisme er det.

Og apropos det sidste: Findes der egentlig ekstremisme (i den betydning af begrebet, som jeg har beskrevet ovenfor) i kristne kredse i Danmark? Og hvor udbredt er det i så fald? Jeg nævner mest spørgsmålet, fordi jeg synes, at det er interessant, og ikke fordi jeg bilder mig ind, at jeg selv kan svare ordentligt på det. Men alligevel et par enkelte overvejelser: Der findes næppe ret mange kristne mennesker i Danmark, der i ramme alvor ønsker at tvinge deres kristne tro ned over andre med våben eller vold. Men jeg er ikke sikker på, at tilbageholdenheden er lige så stor, når det kommer til spørgsmålet om at bruge politisk magt til at udbrede kristendommen. Jeg er tværtimod ret sikker på, at der kan findes ganske mange kristne i Danmark, som mener, at kristne friskoler

skal understøttes af staten, mens muslimske friskoler skal forbydes. Der findes formentlig også kristne i Danmark, som helt seriøst mener, at det ikke skal være tilladt at bygge moskeer i Danmark eller måske ligefrem, at alle muslimer bør smides ud af landet. Og selvom det selvfølgelig er fuldt ud lovligt at have disse holdninger i et frit samfund, så er det også holdninger, som skal tales midt imod. For dybest set har disse holdninger noget grundlæggende totalitært til fælles med islamismen: Ønsket om med magt at indskrænke andre menneskers frihed til at have et andet ståsted end en selv.

1.2 Aggressiv sekularisme presser religionsfriheden

Sekularismen er på en måde en modsætning til den religiøse ekstremisme – og grundlæggende en god modsætning, der beskytter den politiske magt imod at blive overtaget af en religiøs magt og dermed også imod, at én bestemt religions forskrifter og verdensanskuelse gøres gældende for alle borgere via politisk lovgivning. Problemet er bare, at sekularismen kan antage en aggressiv form, hvor den ikke længere bare skelner mellem religion og politik men udvikler sig til at blive decideret religionsfjendtlig. Og det er den type aggressiv sekularisme, som vi ser tendenser til i Danmark, og som ironisk nok har det til fælles med dens egen modsætning, den religiøse ekstremisme, at den kan blive en trussel imod religionsfriheden.

Vi kender de politiske argumenter og udmeldinger, som kendetegner den aggressive sekularisme: Bederum og religi-

øse aktiviteter skal forbydes på skoler og studiesteder. Tørklæder og andre religiøse symboler skal forbydes i Folkeskolen og måske i det offentlige rum i det hele taget. Religion er en privatsag, som helst kun må fylde noget derhjemme bag lukkede døre og nedrullede gardiner. Religiøse friskoler bør fratages deres statsstøtte. Osv. Idéen er tilsyneladende, at der er behov for at beskytte borgerne imod at stifte bekendtskab med hinandens overbevisninger i det offentlige rum. I hvert fald de religiøse overbevisninger.

At sekularismen over en årrække er blevet mere aggressiv i Danmark skyldes nok, at den tidligere nævnte islamisme over den samme årrække har fremstået som en mere og mere nærværende trussel i mange danskeres bevidsthed. For mange politikere er aggressiv sekularisme nemlig et oplagt svar på den religiøse ekstremisme. Men da den aggressive sekularisme ofte har svært ved at skelne mellem den reelt farlige religiøse ekstremisme på den ene side og helt almindelig fredsommelig religion på den anden side, er det tit begge dele – og ikke kun det første – som bliver ramt. Det presser selvsagt religionsfriheden.

1.3 Nationalisme presser religionsfriheden

Det samme gør den nationalisme, som endelig ikke må forveksles med helt almindelig fædrelandskærlighed. Modsat fædrelandskærligheden fokuserer nationalismen typisk mere på det, som den ikke bryder sig om, end på det, som den faktisk bryder sig om. Eksemplerne på, at det at være dansk gøres til en modsætning til for

eksempel det at være muslim, er mange, men her skal blot nævnes et enkelt: I september 2018 kunne man i BT læse om en undersøgelse, hvor hele 27 procent af de adspurgte danskere erklærede sig helt eller delvist enige i udsagnet »man skal ikke kunne få dansk statsborgerskab som troende religiøs muslim«.

Udsagnet har ubehagelige fællestræk med den religiøse nationalisme, som man ser i flere af de lande, hvor kristne bliver udsat for forfølgelser – herunder for eksempel i det hinduistiske Indien, hvor både kristne og muslimer er blevet mere og mere pressede de seneste år af en stigende hinduistisk nationalisme. Når man på den måde gør religiøst tilhørsforhold til enten en forudsætning eller en forhindring for nationalt tilhørsforhold, så rokker man ved nogle af de helt grundlæggende principper, som religionsfriheden er bygget på: At adgangen til borgerlige privilegier og rettigheder skal være den samme for alle – uanset trosmæssig overbevisning.

Religionsfriheden er altså under pres fra flere forskellige sider. På den ene side fra den religiøse ekstremisme, som ganske enkelt ikke kan holde den ud. På den anden side fra den aggressive sekularisme, der som sådan ikke har noget imod den, men som alligevel er villig til at tromle hen over den, hvis det er det, der skal til for at få ram på den religiøse ekstremisme. Og på den tredje side fra nationalismen, der påstår at kæmpe dens sag, men som aldrig rigtig har forstået, hvad sagen i virkeligheden handler om.

Heldigvis har religionsfriheden også nogle nært beslægtede allierede: Grund-

loven, menneskerettighederne og ikke mindst den danske åndsfrihedstradition.

2. Religionsfrihedens allierede

2.1 Grundloven

Grundloven er den klart mest kendte af religionsfrihedens allierede. Men den er også lidt gammel og støvet og ikke helt så skarp, som man kunne ønske. §67 er formuleret på følgende måde: »Borgerne har ret til at forene sig i samfund for at dyrke Gud på den måde, der stemmer med deres overbevisning, dog at intet læres eller foretages, som strider mod sædeligheden eller den offentlige orden.« Hvad man præcis skal lægge i det med sædeligheden og den offentlige orden er ikke fuldstændig klart, og derfor er der nogle af religionsfrihedens fjender, som har en tendens til at argumentere for, at der er vældig mange typer af gudsyndelse, hvor der læres eller foretages noget, som strider imod sædeligheden eller den offentlige orden. Kattelommen til alligevel at indskrænke religionsfriheden er ganske enkelt for stor, hvilket da også præcis var en af pointerne i den rapport, som den daværende FN-specialrapportør, Heiner Bielefeld, udarbejdede efter et landebesøg i Danmark for få år siden.

2.2 Menneskerettighederne

De internationale menneskerettigheder er for danskerne en knapt så kendt allieret til religionsfriheden, som Grundloven er. Til gengæld er de noget yngre og skarpere formuleret. Artikel 18 i FN's menneskerettighedserklæring lyder: »Enhver har ret til tanke-, samvittigheds- og religionsfrihed; denne ret omfatter frihed til at

skifte religion eller tro og frihed til enten alene eller i fællesskab med andre, offentligt eller privat, at give udtryk for sin religion eller tro gennem undervisning, udøvelse, gudsyndelse og overholdelse af religiøse forskrifter.«

Modsat den danske Grundlov gør de internationale menneskerettigheder det helt klart, at religionsfriheden også omfatter ikke-religiøse overbevisninger og livssyn. Humanister og ateister nyder altså samme beskyttelse som kristne, jøder, muslimer og andre troende. Og det er faktisk en vigtig pointe. Først og fremmest selvfølgelig fordi, at det er lige så forkert og tragisk, hvis en ateist diskrimineres eller forfølges for sin overbevisning, som hvis en kristen gør det. Men også fordi, at det er en vigtige pointe at være opmærksom på, hvis man gerne vil skabe fornyet interesse og opbakning om religionsfriheden som frihedsrettighed i et meget sekulært land som Danmark.

Derudover gør artikel 18 i menneskerettighederne det krystalklart, at friheden til at give udtryk for sin tro gælder både offentligt og privat. Enhver snak om, at religion alene er en privatsag bør i virkeligheden forstumme i lyset af den internationale formulering af religionsfrihed. Dette er bestemt også en vigtig pointe i en dansk sammenhæng, hvor mange vil have religion ud af det offentlige rum, og hvor religion igen og igen kaldes for en privat sag i stedet for det, som ville være mere passende – nemlig en personlig sag.

Endelig er bestemmelserne om, under hvilke forudsætninger religionsfriheden kan indskrænkes langt mere grundigt beskrevet internationalt end i en dansk

sammenhæng. Disse bestemmelser og principper fremgår ikke direkte af artikel 18 i menneskerettighedserklæringen. Men blandt andet i konventionen om borgerlige og politiske rettigheder adresseres spørgsmålet om, hvilke dele af religionsfriheden, der kan begrænses under hvilke forudsætninger. Og det centrale er, at kattelemmen ganske enkelt er mindre end i Grundloven.

2.3 Den danske åndsfrihedstradition

Udover Grundloven og menneskerettighederne er den danske åndsfrihedstradition, som vi har lært den af ikke mindste Grundtvig og Hal Koch, selvsagt en stærk allieret til religionsfriheden. Muligvis er den efterhånden endnu mere ukendt end menneskerettighedernes artikel 18 – og jo heller ikke formuleret på samme formelle måde som hverken Grundloven eller menneskerettighederne. Men alligevel er åndsfriheden for mig at se det allervigtigste at få bragt ind i kampen, hvis man gerne vil passe godt på religionsfriheden.

Udover at være helt på linje med menneskerettighederne, når det kommer til spørgsmålene om ikke-teistiske livsanskuelser og friheden til også at bære sin tro eller sit livssyn med ud i det offentlige rum, så fremhæver åndsfriheden på en særlig tydelig måde nogle meget centrale pointer:

For det første er selve åndsfrihedsbegrebet i sig selv et udtryk for, hvor tæt forbundne de grundlæggende frihedsrettigheder er – herunder for eksempel ytringsfriheden og religionsfriheden. De handler begge om åndelig frihed, og det giver ganske enkelt ikke mening at skille

dem fra hinanden eller at værne om den ene og angribe den anden. Dette er en vigtig pointe i et land, hvor ytringsfriheden (med god grund) ses som et afgørende element i demokratiet, mens religionsfriheden af mange (uden god grund) ses som noget, der giver rum for ekstremisme og radikaliserings.

For det andet betoner åndsfriheden på en ganske særlig måde, at religionsfrihed ikke betyder, at alting er lige godt og lige sandt. Hverken Grundtvig eller Hal Koch var værdirelativister, men de var stærke fortalere for et frit samfund, hvor man respekterede dem, der troede på noget andet end en selv. Også det budskab har vi brug for at blive mindet om i lille Danmark, hvor religiøse ekstremister og aggressive sekularister på mærkværdig vis af og til forenes i en misforstået forestilling om, at absolut tro og demokratisk sindelag er hinandens modsætninger.

Endelig minder åndsfrihedstraditionen os om den helt grundlæggende pointe, at religionsfrihed ikke bare er noget, som man skal give andre (også dem, der er forskellige fra en selv) af hensyn til dem selv. Man skal også gøre det af hensyn til sandheden. Grundtvig forsvarede for eksempel ikke jødernes og baptisternes rettigheder, fordi han havde ondt af dem. Ikke primært derfor i hvert fald. Og Hal Koch forsvarede ikke nazisternes frihedsrettigheder, fordi han havde sympati med dem. Tværtimod. For både Grundtvig og Hal Koch var den primære begrundelse for åndsfrihed og religionsfrihed, at den var en forudsætning for at finde frem til sandheden. For hvis den samme frihed og de samme rettigheder ikke gælder for

alle anskuelser, vil det med garanti føre til, at mennesker begynder at lyve om deres anskuelser. Hvis nazister for eksempel sættes i fængsel, vil de færreste nok sige, at de er nazister, selvom de i virkeligheden er det. Og dermed bliver det en umulighed at føre den ærlige samtale og debat om de nazistiske anskuelser, som er en forudsætning for at bekæmpe de selvsamme anskuelser. Manglende religions- og åndsfrihed kortslutter med andre ord den ærlige åndskamp på ord og argumenter, som er sandhedens forudsætning. Hvis ikke der er frihed til, at alle holdninger kan komme frem i lyset, og hvis ikke alle har frihed til at deltage i kampen på lige fod, så finder vi aldrig ud af, hvem der har ret. Derfor må enhver form for mission og agitation (hvad enten det er for kristendommen, den demokratiske styreform eller andet) også altid foregå med åndens våben og ikke magtens våben. Magtens våben (f.eks. forbud, politi og straf) skal selvsagt bruges i kampen imod kriminalitet, vold og andre ulovlige handlinger, men ikke i kampen imod de holdninger og overbevisninger, som man ikke bryder sig om. I et Danmark, hvor flere og flere tilsyneladende tror, at vejen til demokratisk sindelag er brolagt med forbud, kriminaliseringer og indskrænkninger af religionsfriheden, er det bestemt også en vigtig pointe.

3. Afslutning

Vi er forpligtet på religionsfrihed. Det skal vi huske i en tid, hvor religionsfriheden er under pres fra flere forskellige sider. Religionsfrihed er nemlig en vigtig sag. For os alle sammen som enkeltpersoner, fordi vi skal have lov til at være de hele mennesker, som vi er – også i det offentlige rum. For menigheder, trossamfund og foreninger, som skal have lov til at have et religiøst (eller ikke-religiøst) ståsted. For samfundet som helhed, fordi religionsfrihed og åndsfrihed er en fredelig og ordentlig måde at håndtere forskellighed og uenighed på. Og måske vigtigst af alt for sandhedens skyld: Enhver der mener at have fundet sandheden og gerne vil overbevise andre herom, må som det allerførste give sine medmennesker ubetinget åndelig frihed til både at tilslutte sig og afvise den pågældende sandhed. Indskrænkes den åndelige frihed, indskrænkes nemlig også den åndskamp og sandhedskamp, der er en forudsætning for at blive klogere. I sidste ende på sandheden selv.

Forfatter

Daniel Toft Jakobsen
Spættevej 11, Øster Snede
8723 Løsning
daniel.toft.jakobsen@ft.dk